

Göç Yolları
Rumeli Yangın Yeri

Nevzat Kutlu

Telgrafhane Yayınları
Genel Yayın: 155

Göç Yolları
Rumeli Yangın Yeri
Nevzat Kutlu

1. Baskı: Eylül 2024
ISBN: 978-625-7926-65-2

Yayın Yönetmeni
Taylan Özbay

Editör
Çiğdem Aktepe

Tasarım-Dizgi
Mehmet Coşkun

Yayın Hakları © Telgrafhane Yayınları, 2024
Sertifika No: 48157

Yayınevinden yazılı izin alınmadan kısmen ya da tamamen alıntı yapılamaz,
kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayınlanamaz.

Baskı-Cilt
Bulut Dijital Matbaa San. Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No: 48120

Telgrafhane Yayınları Basım Dağıtım Ltd. Şti.
Adakale Sk. No: 16/9 Kızılay Çankaya/ANKARA
Tel: 0(312) 433 03 58
www.telgrafhane.com.tr/bilgi@telgrafhane.com.tr

NEVZAT KUTLU

GÖÇ YOLLARI

RUMELİ YANGIN YERİ

telgrāfhane
yayınları

Nevzat Kutlu

1952 yılında Bayındır/İzmir'de doğdu. İlkokulu Bayındır'da, ortaokulu Ünye/Ordu'da okudu. Kuleli Askerî Lisesi'ni ve Kara Harp Okulu'nu bitirdi. Harp Akademisi ve Silahlı Kuvvetler Akademisi'nden mezun oldu. Bölük, tabur, alay komutanlığı yaptı. ABD'de eğitim gördü, NATO Karargâhı'nda görev başı eğitimine katıldı. Çek Cumhuriyeti'nde askerî ataşelik yaptı, NATO Kosova Gücü'nde görev aldı. 2005 yılında emekli oldu.

Askerî ataşelik görevi sırasında, Birinci Dünya Harbî'nde Galiçya Cephesi'nde savaşırken yaralanan ve geri bölgedeki askerî hastanelerde hayatlarını kaybeden şehitlerimizin mezarlarını aradı, buldu. Başlarında bir taş bile bulunmayan aziz şehitlerimiz için, Çek Cumhuriyeti'nde faaliyet gösteren vefakâr Türk iş adamlarını bir araya getirdi, devletten bir kuruş almadan çok güzel bir şehitlik yaptırdı.

Nevzat KUTLU evli, iki çocuk babasıdır. İyi seviyede İngilizce ve Rusça bilmektedir.

Yayımlanmış Eserleri:

Balkanlar Yanıyor, Roman, 2014, Telgrafhane Yayınları

Selanik Kaçakları, Roman, 2015, Telgrafhane Yayınları

Kayıp Şehitlik, Tarih, 2016, Telgrafhane Yayınları

Ah Vre Yanya, Roman, 2017, Telgrafhane Yayınları

Esmeye Deli Rüzgâr, Roman, 2018, Telgrafhane Yayınları

Düşman Köyleri Yaktı, Roman, 2019, Telgrafhane Yayınları

Selfet Hanım, Biyografik Anı, 2021, Telgrafhane Yayınları

Birinci Bölüm

Savaş Günleri

12 Kasım 1912
Pirlepe/Üsküp/Makedonya

Ana yurttan bu kadar uzak, bu kadar çeşitli kökenden insanın bir arada yaşadığı güzelim coğrafyada, beş asırlık ata yurdu Rumeli'de Ekim ayı ortalarına gelmişti zaman. Güz bitmemiştir henüz ancak, kış kendini göstermeye başlamıştı iyiden iyiye. Yüksek yerlere kar yağmış, aşağılar yağmura doymuştu. Nehirler kabarmış, dereler taşmış, köprülerden bazıları yıkılmış, bazı yerleri sel basmıştı ovalarda.

Beş yüzyıl önce Karaman yöresinden gelip Rumeli'yi yurt eden evlad-ı fatihan, korku ve telaş içindeydi son günlerde. Bir felaket, bir ölüm kaygısı sarmıştı her yeri. Gariban halk, çocuk yaştaki evlatlarını, torunlarını, kızanlarını, kızçelerini ateş ve ölümden korumak için çaresizce çırpınıyorlardı kaç gündür.

Kapkara bulutlar sarmıştı gökleri, karlı dağları, yorgun yürekleri. Bir kötülük dolanıyordu köylerde, kasabalarda, güzelim şehirlerde, verimli yemyeşil ovalarda. Ölüm kol geziyordu her yerde. Top ve silah sesleri, at kişnemeleri, asker koşuşturmaları, kadın çığlıkları, çocuk ağlamaları sık duyulur olmuştu. Beş asırdır aralıksız süren barış ve hoşgörü ortamı yok olup gitmiş, bir kin, bir intikam ateşi gelip yerleşmişti kapkara yüreklerle.

8 Ekim 1912 günü Karadağ Ordusu'nun hududu geçmesi ile başlayan, 18 Ekim'de Yunanistan, Bulgaristan ve Sırbistan'ın da

katılması ile genişleyen, ateşi tüm Rumeli'yi saran Balkan Harbi'nde, Osmanlı Orduları ilk çatışmaları kaybetmiş, hudut boylarından çekilip gitmişti perişan hâlde. Sınıra yakın pek çok köy, kasaba, şehir, daha savaşın başında düşman eline geçmişti. Fırsat kollayan leş kargaları, akbabalar, çakallar, sırtlanlar ortaya çıkmış, beş yüzyıl içlerinde biriktirdikleri katran karası kinle saldırmışlardı Türklere, Müslüman ahaliye. Zulüm, kıyım, işkence, soygun, günlük hayatın bir parçası olmuştu âdetâ. Kosova'dan, Kumanova'dan, Üsküp'ten, Serez'den akıl almaz zulüm, kıyım, işkence haberleri geliyordu her gün. İnsanlar ne yapacağını bilmez hâlde, oraya buraya kaçıyorlar, yardım bekliyorlardı düşmanla amansızca savaşa tutuşan askerlerden.

Savaş, beklemedikleri anda başlamış, ummadıkları şekilde gelişmişti. Düşman eline geçen her yerde zulme uğrayan, vurulan, kırılan, yerlerinden sürülen binlerce aile, can kaygısı ile evi barkı toplamış, göç yoluna düşmüşlerdi. Korku ve dehşet içindeydi insanlar. Perişandı. Kaçıyorlardı yaşadıkları felaketten, düşman zulmünden, ölümden. Kaçıyorlardı her yeri saran ateşten, kandan, kötülükten, düne kadar dost bildiklerinden.

Savaş bütün şiddetiyle devam ediyordu dağların yüksek tepelerinde, derin vadilerinde, ovaların yemyeşil çayırlarında. Köyler, kasabalar, ata yadigârı şehirler cayır cayır yanıyordu. O yangın içinde askerler ileri gidiyorlar, geri çekiliyorlar, manevra yapıyorlar, düşmanla savaşıyorlardı. Durdurmaya çalışıyorlardı azgın bir sel gibi akıp gelen, şehirleri, köyleri, kasabaları yakıp geçen amansız düşman ordularını.

Aralıksız yağan yağmurla çamur deryasına dönen, göç kafilelerinin doldurduğu eski dar yollar karmakarışıktı. Ne ileri giden belliydi ne geri çekilen. Yine de askerler tedbir almışlar, bir düzene sokmuşlardı göç kafilelerini. Şimdilik. Ellerinden geldiği kadar...

Şar Dağları'ndan¹ kopup gelen buz gibi rüzgâr ve üç gündür aralıksız yağan yağmur, perişan etmişti gariban insanları. Sırılsıklam ıslanmışlar, üşümüşlerdi. Titriyorlardı korkudan, soğuktan, yağmurdan, açlıktan. Çamurlu yollarda debelenen hayvanlar

1 Şar Dağları: Mayadağ olarak da adlandırılan dağlar.

yorgundu, bitkindi, çaresizdi. Daha savaşın başında düşüp kalmıştı birçoğu.

Savaştan yeni çıkmış, ellerinde uzun süngü takılı silahları, üstlerinde yağmurdan iyice ağırlaşan sırt çantaları ile binlerce asker, derlenip toparlanmaya, ayakta durmaya çalışıyorlardı. İyice sessizleşen, yaşamaktan bıkan yorgun askerler, bir yandan düşmanla, diğer yandan çamurla ve nefisleri ile mücadele ediyorlardı. Ara sıra, oraya buraya düşen top mermileri, az da olsa gayrette getiriyordu canından bezmiş insanları. Toparlanıyorlar, bir an önce terk etmek istiyorlardı ölüm bölgesini. Kayanlar, düşenler, bağırانlar, komut verenler, küfredenler birbirine karışıyordu çamur deryası içinde.

O karmaşa içinde, alaylardan birinin sıhhi ilk yardım yerinde, kolundan yaralı bir Teğmen... Acı ile buruşturmuş gencecik yüzünü. Çisil çisil yağan, üç gündür hiç ara vermeyen yağmurda karşı tepelere bakıyordu. Bir haftadır üzerinde at koşturdukları, düşmanla ölümüne mücadele ettikleri Şar Dağları, kara bir gölge gibi kalmıştı ufukta.

Kaşları çatılmıştı Teğmen'in. Gözleri dolmuştu. Dokunsan ağlayacaktı neredeyse. Üç gündür tüm hızıyla süren, korkunç bir boğazlaşma ile geçen Pirlepe¹ Savaşı sona ermişti artık. Yüzlerce şehit vermişlerdi üç gün içinde. Bir o kadar da yaralı. Yaralıları toplamak, şehitleri defnetmek imkânsız hâle gelmişti düşman ateşi altında.

Ve "Pirlepe Savaşı"nı da kaybetmişlerdi ne yazık ki. İki hafta önce "Kumanova Savaşı"nı kaybettikleri gibi. Bir kâbus olmalıydı yaşadıkları. Oradan oraya koşuyorlar, düşmanla çatışıyorlar, şehit ve yaralı veriyorlar, yine de durduramıyorlardı ne askeri ne de mermisi bitip tükenmeyen, süvarisi aman vermeyen, topçusu hiç susmayan düşmanı.

Emir almışlardı. Düşmanla teması kesecekler, Manastır bölgesine çekilecekler, orada durduracaklardı amansız düşmanı. Durdurmak zorundaydılar. Başka çareleri yoktu. Yoksa avuçlarından kayıp gidecekti koskoca Rumeli.

1 Pirlepe: Üsküp güneydoğusunda küçük bir kasaba.

Başını yana çevirdi Teğmen. Bataklık hâline gelen yolda, geriye doğru yürümeye çalışan askerlere baktı. Dağınık, yorgun, aç, susuz, kaç gündür uykusuz askerlere. Elleri, yüzleri buruşmuş soğuktan. Kendi içlerine kapanmışlar üzüntüden, çaresizlikten. Son birkaç günde, kamburu çıkmış gencecik yiğitlerin. Omuzlarında taşımakta zorlandıkları silahları değil, tarihin ağır yükü, yenilginin, kaybedilen vatan topraklarının vebali.

Ve ardı arkası kesilmeyen düşman topçu mermileri. Nereye olursa, nasıl düşerse, kime gelirse... Umurlarında değil peşlerinden gelen ölüm. Umurlarında değil bitmek bilmeyen topçu mermileri... Bir ömür bu vebali nasıl taşıyacaklarını düşünüyorlardı sessiz gözyaşları içinde.

Cephane kağnıları, topçeker atları, yiyecek arabaları debeleniyorlardı çamurlu yollarda. Öküzler yorgun, atlar çelimsiz. Topçu ve levazım¹ erleri çaresiz. Çamurdan çıkarılamayan toplar, mermi sandıkları, toparlanamayan yiyecek stokları düşmana terk edilmişti. Kumandanlar kızgın, ha bire emir yağırdıyorlardı kollarında, bacaklarında derman kalmayan askerlere.

Ve daha ötede, karaltı hâlinde görülen göç kabileleri. Nereye gittiklerini, ne ile karşılaşacaklarını bilmeyen, kaderlerine küsmüş çıplak ayaklı insan yığını. Çamurda debelenen kağnılar, at arabaları, arabaların üstünde ıslak elbiseli, gözleri yaşlı, korku içinde ağlaşan çocuklar.

Üzüntüyle başını salladı Teğmen. Yan gözle yaralı koluna baktı. Kaniyordu. Bir düşman mermisi yarıp geçmişti sol kolunu. Yaşı otuza dayanmış, saçları kırışmış, yüzü kırışmaya yüz tutmuş esmer sıhhiye eri, elinde eğri bir iğne, dudaklarını büzmüş, dikiş diker gibi dikiyordu yarayı. Kim bilir hangi atın yularından kesilmiş kalın bir meşin parçası uzatmıştı Teğmen'e.

"İsırın kumandanım," demişti işe başlarken, "acıyı bastırır."

Gülmüştü Teğmen. Gülmüştü acınacak hâline. Daha on gün önce buralarda şanla şerefle, başı dik dolaşırken, şimdi düştükleri hâllere...

1 Levazım: Ordunun yiyecek, giyecek, giyecek, at, yem ihtiyacını sağlayan grup.

Sihhiye eri, kolundaki yarayı temizlerken, bir de peksimet koymuştu önüne.

“Yiyin kumandanım.” demişti zayıf, esmer yüzündeki seven cen tebessümle.

Teşekkür etmişti taş gibi peksimet için. Yandaki testiden biraz su dökmüştü üstüne. Avurtları çökmüş sıhhiye eri işini yaparken, o, su ile yumuşattığı yerlerini kemiriyordu peksimetin.

“Buna da şükür.” diyordu içinden.

İki gündür sudan başka bir şey geçmemişti boğazından. O taş gibi peksimet parçası, dünyanın en lezzetli yemeği gibiydi şimdi. Bir yanda kolundaki acı, bir yanda midesinin açlığı, bir yanda savaşın utanılacak hâlleri...

Kendisinden başka on iki yaralı daha vardı ilk yardım yerinde. Dört de sıhhiye eri. Her yaralının derdi kendineydi. Acı çekiyorlar, ses etmeden sıranın kendisine gelmesini bekliyorlardı. Dudaklarında dua, yüreklerinde umut, sabırla bekliyorlardı oldukları yerde. Yaralar sarılacak, toparlanıp geriye gidilecekti şu dar zamanda.

Elli metre kadar ötelerinde patlayan top mermisi ile irkildiler. Yaralı askerler önce yere kapaklandılar. Ardından başlarını kaldırıp merminin patladığı yere baktılar. Sıhhiye eri iğneyi hızla çekince, derisi yırtılacakmış sandı Teğmen. Dışını sıktı. Aldırmadı acısına. Sıhhiye eri, yaptığından utandı. Başındaki şapkasını düzeltip, özür diler gibi baktı Teğmen’e. Teğmen ses etmeyince, altında biriken teri sildi yeniyle. Derin bir nefes alıp, içine kaçmış kara gözlerini tekrar yaraya çevirdi.

O kısa zaman aralığında, kendi bildik tecrübeleri ile yüzünü inceledi Teğmen’in. Esmer değildi. Güneşte yanmış, soğuk vurmuş ama solmamıştı cildi. İki günlük siyah sakal kaplamıştı kumral yüzünü. Kumral saçları yağmurdan ıslanmış, kalpağının iz yaptığı alnuna yapışmıştı. Gençecikti daha. Ne alnına ne göz kenarlarına çizgi oturmuştu henüz. Çatık kaşlarının altında koyu bir gölge gibi duran siyah gözleri içine kaçmaya başlamıştı yorgunluktan, uykusuzluktan.

O kara gözler, düşündükçe bulutlanıyor, derin bir kuyu hâlini alıyordu bazen. Geniş alnı, kara kaşları, düzgün burnu, özenle

burulmuş bıyığı ile adam gibi adamdı. Ara sıra hafif tebessüm etmesi, içindeki sıkıntıyı, kolundaki acıyı bastırmak için olmalıydı. Uzun boylu, geniş omuzluydu. Belindeki tabancası, kemerindeki parlak kılıcı, yer yer çamurlanmış mavi üniforması, ayağındaki süvari çizmeleri ayrı bir hava katmıştı Teğmen'e.

Hayranlığını belli etmedi sıhhiye eri.

"Allah nazarlardan saklasın." diye dua etti içinden. "Devlete, millete bağışlasın. Kazadan beladan, ataştan afattan, düşman kurşunundan korusun. Âmin!"

Teğmen, atını serbest bırakmıştı geldiğinde. Yerinde duramayan doru at, az ötedeki yeşil otlara saldırmıştı iştahla. Top mermisi patlayınca, korku ile kişnedi. Sağa, sola bakındı. Huzursuzca ayağını yere vurdu birkaç kez. Sonra toparladı kendini. O bir süvari atıydı. Alışkındı mermi sesine. Korkmazdı. Dünya yıkılsa, bırakıp gitmezdi bir buçuk yıldır alışkın olduğu Teğmen'i.

O ardı arkası kesilmeyen topçu atışları da azalmıştı artık. Düşman dağ demiyor, taş demiyor, her yeri top ateşine tutuyordu. Allah'tan, dere içinde korunaklı bir yerdeydi ilk yardım yeri de etkilenmiyordu topçu atışlarından.

Düşünceliydi Teğmen. Yorgundu. Oradan oraya koşup duruyorlardı savaş başlayalı beri. Önce sınıra gitmişlerdi savaş başlamadan. Kural böyleydi. Süvariler ileri atılır, düşmanı onlar karşılardı hudutta. İlk mermiyi onlar atar, ilk çatışmaya onlar girerlerdi.

Öyle de olmuştu. Düşman hududu geçince, üç gün canları paahasına savaşmışlardı hudut boylarında. Saldırmışlar, çekilmişler, yeniden saldırmışlardı. Yormuşlardı düşmanı. Görev tamamlanıp süvariler geriye çekilince, cephe hattına çatmıştı düşman. Sürekli yağın yağmura inat, canla başla savaşmıştı birlikler. Durdurmuşlardı düşman taarruzlarını. Her şey iyi gidiyordu. Askerler de komutanlar da mutluydu. Ancak, cephe savaşının daha üçüncü günü... Bir aksilik... Beklenmedik bir hata... Bir disiplinsizlik... Altüst etmişti koskoca cepheyi.

"Ooofff!" diye iç geçirdi Teğmen.

Yüreğine çöreklenen sıkıntıyı atmak istercesine, derin bir nefes aldı.

Son bir aydır yaşadıklarına hayret ediyordu. Savaş ansızın gelip çatmıştı sanki. Hazırlık yapılamadan, seferberlik tamamlanamadan. Karadağlıların önce hudut ihlalleri, ardından 08 Ekim 1912 günü sınırı aşip Akova kasabasına saldırması...

Zamanında tedbir alınmıştı o tarafa. Durdurulmuştu azgın Karadağ Ordusu. Yunan, Bulgar, Sırp Orduları beklemişti bir süre. Ardından onlar da katılmışlardı savaşa. 18 Ekim 1912 sabahı dört cephede savaşırken bulmuştu Osmanlı Devleti kendini. Birliklerin personel mevcutları noksandı. Silah, mühimmat, topçeker atları, cephane kağınları yetersizdi. Seferberlik erlerinin çoğu, daha birliklerine bile gönderilememişti.

Savaş Sırp, Bulgar ve Yunan cephelerinde aynı anda başlamış, her cepheden birbiri ardına felaket haberleri alınmıştı kısa süre içinde. Vardar Ordusu, hududa yakın Kumanova bölgesinde düşmanı karşılamış, çetin bir direniş göstermişti. Ancak, emir dinlemeyen, disiplinsiz bir miktar askerin, gece ısınmak için geri bölgedeki köylere dağılması felaketin sebebi olmuştu. Boşaltılan mevziler aynı gece Sırp askerleri tarafından işgal edilmişti. Yağmurda, çamurlu arazide birlikler hızlı manevra yapamamış, kaybedilen mevziler geri alınamamış, cepheye zamanında takviye gönderilememişti. Sonuçta, Kumanova Muharebesi, hiç beklenmedik bir zamanda, beklenmedik bir şekilde kaybedilmişti. Komutanlar, kuşatılmaktan kurtulmak için Üsküp bölgesine çekilme emri vermişlerdi.

Kâbus gibiydi yaşananlar. Bütün emekler boşa gitmiş, beş yüz yıllık o güzelim vatan toprakları elden çıkmıştı. Hem de daha savaşın ilk günlerinde. Kaybedilen topraklar, geri çekilemeyen mühimmat, düşmana terk edilmek zorunda kalınan yiyecekler ise ayrı bir üzüntü kaynağıydı.

Üsküp halkı, şehirde savaş yapılmasını istememişti. Konuşulmuş, görüşülmüş, sonuçta askerler, Pirlepe sırtlarına çekilmiş, orada savunma tertibi almışlardı. Savunma başarı ile devam ederken, düşman durdurulmuşken, tam karşı taarruza kalkılacak iken, Üsküp'te kargaşa çıkmış, dükkânlar yağmalanmış, Türklere ait evler yakılmış, sokaklarda katliam başlamıştı. Sükûneti sağlamak için şehre kuvvet ayırmak zorunda kalan Osmanlı Ordusu, karşı

taarruzu yeterli kuvvetle yapamamıştı. Bu karmaşa, üç gün bütün şiddeti ile süren Pirlepe Savaşı'nın da kaybedilmesine neden olmuştu. Akıl alır şey değildi yaşadıkları. Kanlarını, canlarını ortaya koyuyorlar, oradan oraya koşuyorlar, vurulup düşüyorlar, kaybeden yine kendileri oluyordu.

Şimdi de Manastır kuzey sırtlarına çekilmek için emir almışlardı. O tarafa doğru hareket hâlindeydi birlikler. Yağmurda, soğukta, çamur deryasına dönen yollarda, bir felakettir yaşanıyor. Anlamak da anlatmak da mümkün değildi yaşananları. Bir kara bulut, bir kara kader çökmüştü Rumeli'nin üstüne. Sadece Vardar Ordusu'nda değil, bütün cephelerde yaşanıyor benzer felaketler.

Yunanistan Cephesi'ni savunan Hasan Tahsin Paşa, Kırkgeçit ve Yenice savaşlarında Yunan kuvvetlerine yenilmişti. Dağınık hâlde Selanik'e çekilen askerler, işgal edilen yerlerden göç eden zavallı insanların doldurduğu şehirdeki karmaşayı daha da artırmıştı. Yine de birlikler toparlanmış, savunma için tedbir almaya başlanmıştı. Ancak, şehrin ileri gelenleri, savaşın şehirde tahribata yol açacağını ileri sürmüş, şehirdeki yabancı konsololar da araya girmişlerdi.

Görüşülmüş, konuşulmuştu. Sonuçta, anlaşılmaz bir şekilde, şehrin ve yirmi beş bin askerin silahları ile birlikte düşmana teslim edilmesine karar verilmiş, buna göre bir protokol imzalanmıştı. Ve Yunan kuvvetleri, 09 Kasım 1912 günü, ata yurdu, Osmanlı'nın ve Rumeli'nin aydınlık yüzü Selanik'e girmişlerdi. Selanik şehrinin kaybı, bütün cephelerde ve hatta tüm ülkede büyük bir moral çöküntüsüne neden olmuştu.

Serez bölgesindeki kuvvetler savunmaya devam ediyorlardı. Ancak zayıf redif¹ birliklerinin güçlü Bulgar kuvvetlerine dayanması mümkün değildi. Yanya bölgesinde, Esat Paşa komutasındaki az sayıda kuvvet, düşmana direniyordu inatla. Arnavutluk kuzeyinde, azgın Sırp ve Karadağ birlikleri sınır kasabalarında akıl almaz zulüm, kıyım yapıyor, İşkodra Kalesi'ni savunan Hasan Rıza Paşa, canını ortaya koyuyordu.

1 Redif: Seferde kurulan birlik.

Trakya'da Kırkkilise¹, Bulgarların eline geçmişti. Edirne kuşatılmıştı. Şükrü Paşa komutasındaki kuvvetler Edirne'yi inatla savunuyorlardı. Trakya'yı savunan Doğu Ordusu, Pınarhisar-Lüleburgaz hattına çekilmiş, oralarda da tutunamayıp daha gerilere, Çatalca mevzilerine çekilmeye çalışıyordu.

Bütün bu olumsuzluklar, yaşanan felaketin büyüklüğü, her Türk subayı gibi Teğmen'i de derinden yaralamıştı.

"Bakalım..." diye mırıldandı Teğmen, yaşanan gözlerini saklamaya çalışırken, "Daha neler gelecek başımıza."

Bir Hafta Önce **Dağlık Alan/Köprülü Kuzeyi/Makedonya**

Sabahtan beri ardı arkası kesilmeyen yağmur, indikçe iniyordu yüksek çam, sedir ve köknar ağaçlarının üzerine. Yapraklara vurdukça damlalar, hışırtıya benzer bir ses yayılıyordu ortalığa. Toprağa düşen iri damlalar, kurumuş, yer yer çürümüş yaprakların üzerinde zıplıyor, kara toprağa düşüp kayboluyordu.

Hava soğumuş, yüksek yerler kar tutmuştu şimdiden. Ancak aşağılarda, ormanlarla kaplı derin vadilerde, henüz yeşilliğini kaybetmemiş ovalarda birkaç gündür aralıksız, bıktırıcasına yağıyordu yağmur.

Köylerden uzak, iki dağ arasına sıkışmış daracık, yüksek çam, köknar, ladin ağaçları ile kaplı vadi inliyordu âdeti. Yan tarafını geçilmez kayalara yaslayan vadiden, insanın yüreğini parçalayan bir kadın çığılığı yayılıyordu sis kaplamış yamaçlara. Vadideki canlılar kendilerini bir yerlere atmışlardı korkudan. Puhu kuşları, saksaganlar, alakargalar, tilkiler, sincaplar, korku içinde bekliyorlardı saklandıkları yerlerde. Bir kötülük vardı vadide. Kadın çığılığı ile beslenen, ölüme yakın bir kötülük. O kötülük kendilerine ulaşmasın diye, başlarını bile çıkarmıyorlardı yuvalarından.

O derin vadinin en dip tarafında, ağaçların biraz seyrek, yüksek olduğu yerde, yan yana iki kuru köknar ağacına sımsıkı bağlanmış iki erkek vardı. İkisinin de gözleri bağlı. Başları, vücutlarının

1 Kırkkilise: Kırklareli.